

הקדוש ברוך הוא לבן של ישראל

הקדוש ברוך הוא נמצא בכל סוגי היהודים ועל זה אמרו: שהקדוש ברוך הוא לבן של ישראל ושורש ישראל דבוק בעצם ובטבע שלהם בקב"ה (נצח ישראל פרק יא; ר' צדוק קונטרס עמלה של תורה אות ו). זה מתחבר להנהגה יותר כוללת של הקדוש ברוך הוא והיא שההשגחה מצויה בכל הרבדים של המציאות (מכתב מאליהו חלק ד עמ' 288). לכן מפרשים שבפורים התגלה שאין מקרה בעולם, כלומר שגם המקריות מושגחת על ידי ה' (רסיסי לילה יח; מז ז). ודבר זה התברר מעניין הגורל (אסתר ג ז), שלכאורה התפיסה הרווחת בעולם הרחב היא, שאין לך דבר יותר מקרי מאשר הגורל, אך בעם ישראל מאמינים שהגורל מכוון על ידי ההשגחה, וכמו שהכתוב מעיד (משלי טז לג): "בחיק יוטל הגורל ומה' כל משפטו", ללמדנו שהמקרה גם כן מה'. וביאור העניין הוא, שה' ברא אפשרות של מקריות בעולם ודוקא היא הפתח להופעת ההשגחה, כי אם הכל מסודר מראש, אז יש סיבתיות הכרחית (דטרמיניזם) וההשגחה לא יכולה לפרוץ. רק כאשר יש מרווח מסויים של חוסר הכרח, כלומר אקראיות - שמה ההשגחה יכולה להתערב בצורה הרבה יותר מעמיקה מאשר בתוך חוקות הטבע (ש"ת חוות יאיר סימן סא). ולהבנה זו, דוקא הגורל המקרי הוא ההזדמנות לכך שההשגחה תתגלה. ובמילים אחרות, הגורל מייצג את המציאות החיצונית, הוא קובע החלטה שרירותית שלא יכולה להשתנות, והיא זו שמאפשרת

את התגלות ההשגחה, שהיא המציאות הפנימית המגלה את הצדק האלוקי ושכך צריך להיות. ולכן מבחינה חיצונית נראה שהגורל נוגד את ההשגחה [לכן, גורל = "כי יד על כס יה" = 239, כביכול השגחת ה' לא ניכרת בעולם הטבע המיוצג באותיות ו-ה שבשם הוי-ה], אך עם ישראל מברר שגם הגורל ועולם הטבע מושגח על ידי ה'.

המן משורש עמלק רצה לטעון שהכל במקרה בלי השגחה (עי' מלב"ם שמות יח י; פרי צדיק קרח ד). הופעתו של עמלק חלה ברגע שישראל מסתפקים בעניין ההשגחה, "ועל נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין - ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" (שמות יז ז-ח) וכן היתה השקפת עולמו של המן ממשיכו של עמלק: "ויספר המן לזרש אשתו את כל אשר קרהו" (אסתר ו יג לעומת מרדכי בפרק ד ז), הוא טוען שכל מה שקרה מקרה הוא, ובעצם אכן נשאר המצב כשהיה: המכתבים להשמדת היהודים נשלחו, המן עדיין המשנה למלך. המן מבין שכל מה שקרה עם אחשורוש שציוה אותו לכבד את מרדכי ולהרכיבו ברחובות שושן היתה אי הבנה מקרית (יוסף לקח אסתר ז יד). אך חכמיו וזרש אשתו העמידו אותו על האמת: "אם מזרע היהודים מרדכי אשר החילות לנפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו" (אסתר ז יג), אין מקרה בישראל, הקדוש ברוך הוא פועל דרך המקרים ומשגיח דרך הטבע (רסיסי לילה לח ח).

תמיד לפני גילוי אלוקות ע"י האקראיות, קרי הגורל, עמלק מופיע ומתנגד להשגחת ה'. את הגורל פגשנו ביום הכיפורים בבית המקדש כאשר הטילו את הגורלות על שני השעירים ושם התגלתה ההשגחה דרך הגורל, ולכן יום הכיפורים הוא השורש של פורים, כי ביום הכיפורים למדנו שיש השגחה בכל - גם בגורל ושהקדוש ברוך הוא משגיח גם על עזאזל. כל השנה הקרבנות הם לה', אך ביום הכיפורים נותנים גם שעיר לעזאזל (ע"י מכתב מאלהו ח"ב עמודים 130-132), גם לו מגיע חיות, ומתגלה שמלכותו בכל משלה גם במקדש וגם בעזאזל. בנוסף מצאנו את הגורל בחלוקת הארץ, שנאמר: "על פי הגורל יחלק הארץ" (במדבר לג נד). כמה פסוקים קודם לכן אנו מוצאים את עמלק נלחם בישראל (במדבר לג מ; תוס' ר"ה ג. ד"ה וישמע הכנעני) ורק לאחר שישראל מנצחים את עמלק אפשר לצוות על הגורל, כי ישראל סומכים על הגורל ומחזיקים שאין הדבר במקרה אלא גילוי השגחה עליונה (רמב"ם תעניות א ג; שו"ת חוות יאיר סימן סא). וכשם שבא"י התגלתה ההשגחה דרך הגורל המקרי, כך היה צריך לגלות סוג השגחה זה גם בחוץ לארץ. ולכן החג נקרא פורים על שם הגורל, וסוד זה מתגלה בפורים בזמן שהאדם מבוסס עד דלא ידע הוא מגיע לאמונה שהקדוש ברוך הוא משגיח גם בארור המן וגם בברוך מרדכי (ע"י ליקוטי מאמרים לר' צדוק אותיות ד-ה; מאמרי הרא"ה עד דלא ידע עמוד 156). וזהו שדרשו חז"ל (תנחומא כי

תצא טו) "לא השם שלם ולא הכסא שלם כל זמן שזרעו של עמלק בעולם, אבד זרעו של עמלק השם שלם והכסא שלם". כסאו של הקדוש ברוך הוא הוא גילוי מלכותו בעולם, וכל עוד קיימת ההשקפה העמלקית בעולם הרי זה חסרון במלכות ה' בעולם וחסרון בשלמות השם, שכן שמו של דבר הוא גילוי מהותו של הדבר. ולכן אין השם שלם ואין הכסא שלם, ששלמות הכסא היינו ההשגחה בתחתונים (רסיסי לילה פיסקא לז; ועי' עולת ראייה א עמוד תלז).

הדור קיבלוה ברצון

האקראיות הזו שבה הקדוש ברוך הוא פועל היא השורש של האפשרות של ספק. כי כשיש שרשרת סיבתית גלויה, יש תחושה של ודאות, האדם נמצא בעולם בטוח. לפעמים ישנם תהליכים שנותנים לאדם תחושה ששום דבר לא בטוח ונוצר הספק. מהו שורש הספק? עמלק (גימטריא ספק) וממשיכו בפורים - המן, וכותב ר' צדוק שכדי לדעת שורש של עניין יש להתבונן בו במקום הראשון שהוא מופיע בתורה (ישראל קדושים ז א; מחשבות חרוץ יט לו). ואת שורשו של המן אנו לומדים מדברי הגמרא (חולין קלט:): "המן מן התורה מנין? המן העץ" (בראשית ג יא). אם כן, הגמרא מוצאת את שורשו של המן בתורה בפרשת גן עדן וקושרת אותו לאכילה מעץ הדעת. ויש להתבונן מה הכוונה כאשר הקדוש ברוך הוא שואל את אדם הראשון, "המן

העץ וכו' (בראשית ג יא), וכי הוא לא יודע?! אלא נראה שכביכול היה לקב"ה ספק - וזהו השורש לכל הספיקות. והרי מבואר במפרשים שעשה זאת מדרך ארץ שלא להבהיל את אדם הראשון (פסיקתא זוטרתא בראשית ג יא; רש"י ג ט) ? אלא שהסגנון שהתחייב מפני הדרך ארץ סיפק את האפשרות לאידיאולוגיה של ספק (מחשבות חרוץ ה ז). ולכן צריך לבטל את הספק הזה ביום שאנחנו משביתים את המן. מתי שבת המן? נאמר בספר יהושע (י י"ב) שהמן שבת ממחרת הפסח, כלומר בטז' בניסן, וכן במגילת אסתר המן נתלה בטז' בניסן (המנהיג הלכות מגילה; אבודרהם סדר תפילת התעניות). למעשה ביום שבו שבת המן הושבת המן הרשע! מה הקשר ביניהם, מדוע קראו לו מן? כי לא ידעו איך קוראים לו - אז נוצר ספק. ישראל חיו מכח הספק ארבעים שנה, כל יום הם היו בספק האם ירד מחר מן או לא (תולדות יצחק שמות טז, ד). ולכן השביתו את המן בטז ניסן. מהיכן מגיע המן? נאמר בתורה (שמות טז ד) שהמן היה 'לחם מן השמים', מאיזה שמים ירד המן? מגן עדן (עי' פרי צדיק קדושת השבת ז; שפת אמת בשלח תרמ"ה), שם כבר התחיל הספק כמו שביארנו לעיל, כשהקדוש ברוך הוא שאל 'המן העץ' וכו'. המן גורם לאדם ספיקות, שאמנם מצד אחד זה טוב, שעל ידי שאלות מתבררים דברים, אך בסופו של דבר זה נורא מבחינה קיומית לחיות עם הספק. לכן כשהגיעו ישראל לארץ ישראל בימי יהושע היה

צריך להשבית את המן, קרי את הספק, ומכח זה באה מיתת המן בתקופת המגילה.

בזמן סיפור המגילה היה ספק אם יהיה קיום ליהודים, אחד עשר חדשים הם היו תלויים ועומדים, וכן נתעורר ספק לגבי הזהות היהודית בגולה, כמו שמבואר בחז"ל: "ישנו עם מפוזר ומפורד - ישנים מן המצוות" (ספרי דאגדתא אסתר מדרש פנים אחרים (בובר) נוסח א פרשה א), הזהות שלהם בתרדמה, והיתה שינה כביכול ומיעוט השגחתו יתברך על ישראל גם בעולמות העליונים (שער הכוונות פורים). כביכול ניתנה לישראל הזדמנות להחליט אם להפסיק את קיומו. עם ישראל בסיפור המגילה הראה שהוא רוצה להמשיך את קיומו למרות הכל. אפשר לומר שמיציאת מצרים ועד גלות בבל הקיום היהודי היה כפוי, קיום מדיני כפוי על הכלל. היחיד אמנם יכול כביכול לצאת מן הכלל, אך הציבוריות הישראלית היא עובדה בלתי ניתנת למחיקה. אך בגלות בבל היתה הזדמנות להתבולל והיהודים החליטו לא להתבולל. עם ישראל החליט להמשיך את הקיום היהודי מרצון ואף הוסיפו מצוה על תרי"ג מצוות - מקרא מגילה, ובזה הראו שמקבלים ברצון את קיומם היהודי ואף התורני, וזהו שאמרו חז"ל: הדור קיבלוה בימי אחשורוש (שבת פח). שקיבלו את התורה ברצון בתקופת המגילה (של"ה הקדוש תושב"כ תצוה כג עמוד שצט הוצאת יד רמ"ה).

קדושת ישראל

שורש קדושת ישראל מתגלה הולך ומתגלה לפנינו מתוך היבטים שונים של חג הפורים. הגמרא מספרת לנו סיפור מופלא: "תנו רבנן: כשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנינא בן תרדיון (תלמידו) לבקרו. אמר לו: חנינא אחי, אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה? שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו, והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה [ומקהיל קהילות ברבים] וספר מונח לך בחיקך! אמר לו: מן השמים ירחמו. אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי מן השמים ירחמו, תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש! אמר לו (ר' חנינא): רבי, מה אני לחיי העולם הבא? אמר לו (ר' יוסי): כלום מעשה בא לידך (=ואשמע איך היית נוהג)? אמר לו: מעות של פורים (=שהנחתים לסעודת פורים) נתחלפו לי במעות של צדקה (=וסבור הייתי שארנקי של צדקה היא ולא נפרעתי מארנקי של צדקה) וחלקתים לעניים¹, אמר לו: אם כן, מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי. אמרו: לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא, והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול, ובחזרתן

¹ ר' חנינא בן תרדיון היה גבאי צדקה נאמן - עי' י"ד הל' צדקה רמט, ז; עבודה זרה יז: -רבי אליעזר בן יעקב אומר: לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה - אלא א"כ ממונה עליו תלמיד חכם כר' חנינא בן תרדיון

מצאווהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו. הביאווהו וכרכוהו בס"ת, והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו, כדי שלא תצא נשמתו מהרה. אמרה לו בתו: אבא, אראך בכך? אמר לה: אילמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וס"ת עמי, מי שמבקש עלבונה של ס"ת הוא יבקש עלבוני. אמרו לו תלמידיו: רבי, מה אתה רואה? אמר להן: גליון נשרפין ואותיות פורחות. אף אתה פתח פיך ותכנס [בך] האש! אמר להן: מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו. אמר לו קלצטונירי (=הממונה עליו): רבי, אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לך, אתה מביאני לחיי העולם הבא? אמר לו: הן. השבע לי! נשבע לו. מיד הרבה בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו, יצאה נשמתו במהרה. אף הוא קפץ ונפל לתוך האור. יצאה בת קול ואמרה: רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מזומנין הן לחיי העולם הבא" (ע"ז יח.).

הראשונים נחלקו בביאור מעשהו של ר' חנינא. רש"י בבאורו השני מסביר את מהלך הדברים כך: לר' חנינא היו מעות פורים פרטיות בארנקו וכן היו לו מעות צדקה לצרכיו הכלליים של העני. באחד המקרים כשביקש עני צדקה מר' חנינא (שהיה

גבאי צדקה) טעה ונתן ממעותיו הפרטיות שנועדו לסעודת הפורים של בני משפחתו, כי היה סבור שנותן לו ממעות הצדקה שגבה מו הציבור. כשנתגלתה לו טעותו יכול היה להשלים את מחסורו הפרטי מכספי הצדקה שהיו בארנקו, אמנם הוא ויתר על כספו ולא פרע מן הצדקה, ועל כך זכה לעוה"ב.

הרמב"ם (פי' המשניות מכות ג טז) הביא את מקרהו של ר' חנינא בן תרדיון כראיה להסבר שיטתו במטרת ריבוי המצוות שבתורה. במשנה האחרונה במסכת מכות (ג טז) נאמר: "ר' חנינא בן עקשיא אומר: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר". הרמב"ם סבור שהאדם יושלם ויגיע לעוה"ב בקיום מצוה אחת בשלימות. ריבוי המצוות לשיטתו הוא כדי לתת אפשרויות רבות לקיום מצוה אחת בשלימות. אצל ר' חנינא בן תרדיון בא הדבר לידי ביטוי במצות הצדקה שאע"פ שהתחלפו לו מעות פורים במעות צדקה, וכרגע נזקק להוצאה כספית נוספת עבור צרכי סעודתו (מה שיכול היה להשלים 'ולהחסיר' מקופת הצדקה הכללית), בכל אופן ויתר וחילק לעניים גם את מה שרשאי היה להביא מקופת הצדקה.

בגישה זו של הרמב"ם התקשו רבים, והמהר"ל (תפארת ישראל) שאל עליו

מהגמרא (ר"ה טז:) "ג' כיתות ליום הדין", ומבואר שם שמי שמצוי במצב של רוב עבירות נידון לגיהנם, אע"פ שיתכן שבמכלול המצוות שעשה מצוה אחת שעשה בשלמותה. וכן ממאמרו של ר' כרוספדאי: שלושה ספרים נפתחים בר"ה, שם מוגדר גם כן הרשע כרוב עבירות ונידון למיתה, אע"פ שיתכן שיש לו מצוה אחת מושלמת - אין בכך להטות את כף החובה לטובה. לכן חולק המהר"ל על הרמב"ם ומסביר את מעשהו של ר' חנינא בהארה מחודשת ומופלאה.

אך קודם לכן ברצוננו לברר כמה נקודות (ע"פ תפארת ישראל ה הערה 16 מהרב הרטמן). א. אם נפרש 'מעשה' כמצווה, מה טיבה של שאלה זו, וכי ר' יוסי בן קיסמא לא מודע שתלמידו מקיים מצוות ועוד בצורה המהודרת ביותר? ומדוע שאר מצוות גדולות שעשה ר' חנינא כמו הקהלת קהילות ברבים, מסירות נפש לתורה וכו' לא הוזכרו, אלא רק מעות פורים כחלק ממצות צדקה? ב. מהי ההתפעלות הגדולה של רבי יוסי ממעשה הותרנות של תלמידו, וכי ר' יוסי עצמו לא ותרן היה? מהי ההתנהגות החריגה שכה שמחה את הרב? ג. מדוע צוינו דוקא מעות פורים, הרי ותרנות זו תיתכן גם בכספי צדקה אחרים? העיקר חסר מן הספר, לא נזכר בגמרא פסגת הענין,

והיא שר' חנינא לא חזר לתבוע את כספו מן הצדקה, וכן הקשו
התוספות (ע"ז יז):

מכח שאלות אלו ברור שיש בתשובתו של ר' חנינא בן תרדיון:
 "מעות של פורים התחלפו לי במעות של צדקה", מסר ייחודי
 שממנו הבין ר' יוסי שתלמידו אכן בן העולם הבא. מהי אותה
 ייחודיות?

על כן המהר"ל מסביר את מהלך הדברים כך: **מעות פורים** -
 מייצגים את העולם הזה. העולם הזה הוא עולם גשמי (נצח
 ישראל כא), ולכן יש בו אכילה ושתייה. וכן העניין במעות פורים
 שאינם עומדים אלא לריבוי אכילה ושתייה, ואין ביום זה
 קדושה כלל אלא הכל לצורך גופני בלבד (תפארת ישראל ה; ועי'
 הקדמת אור חדש עמ' מט). לעומת זאת, **מעות הצדקה** - מייצגים
 את החיסרון של העולם הזה, קרי העולם הבא. מעות צדקה
 הן ההיפך הגמור ממעות פורים. העני שחסר את תענוגות
 העוה"ז - מייצג בעצם את העולם הבא. שם אין צורך באוכל,
 שתייה וצרכים הקשורים אל הגוף. כששואל ר' יוסי בן קיסמא
 את תלמידו "כלום בא מעשה לידך", הוא איננו שואל אותו אם
 עשה אי פעם מצוה בצורה מושלמת - ר' יוסי הכיר את תלמידו
 הכר היטב וידע שהוא צדיק גמור. אלא "מעשה בא לידך?
 קיבלת פעם איזה סימן? קיבלת פעם איזה איתות מהשמים

שאתה בן העולם הבא?" ענה לו תלמידו: "מעות של פורים התחלפו לי במעות של צדקה וחילקתים לעניים". כלומר, "רבי (אומר ר' חנינא), עולם הזה (מעות פורים) התחלף לי בעולם הבא (מעות לעני הזקוק לצדקה)".

כדי שנפנים קשר זה שבין פורים לעולם הזה, נביא את הסיפור הבא (סופר ע"י הרב יהושע הרטמן (מהדיר ספרי מהר"ל) ע"פ סיפורו של תלמיד ישיבת חברון לפני כ-60 שנה):

יהודי שנהרג בשואה- מגיע לשמים לבית דין של מעלה. שואל אותו הקדוש ברוך הוא: "איך קוראים לך?" והוא משיב לו את שמו. "מנין אתה בא? מה קרה לך?" - "אני בא מהמשרפות של אושוויץ". "מה אתה מבקש יהודי?" - "מה שיש להקדוש ברוך הוא להציע! - עולם הבא וגן עדן". "אם אכן זו בקשתך אזי בוא נמלא יחד שאלון קצר ונמשיך הלאה".

שאלה ראשונה: "שמרת שבת?" - "לא". "שמרת כשרות?" - "לא". "הנחת תפילין?" - "לא". "צמת ביום כיפור?" - "לא". "אתה נימול?" - "לא".

"עשית איזה משהו 'יהודי' בחיך?" - "לא! אני בא ממשפחה מתבוללת מגרמניה" - "נו, אז מה אתה מבקש?" שואל שוב הקדוש ברוך הוא - "כבר ביקשתי קודם" - השיב היהודי - "את המקסימום - עולם הבא וגן עדן!" משיבים לאותו יהודי - "מה שאתה מבקש מקבל מי שעמל כל חייו על פי מה שהכתיב

הקדוש ברוך הוא במעמד הר סיני וקיים תורה ומצוות כיאה ליהודי! ברם לפי תשובותיך זה לא בדיוק ככה..."

השיב אותו יהודי - "מעניין ריבוננו של עולם, בשביל היטלר הייתי יהודי, אבל בשביל הקדוש ברוך הוא- אני לא יהודי?!"

"אני בהחלט שומע את טענתך" אומר הקדוש ברוך הוא - "שים לב - אני אכנס את כל הבית דין של מעלה לדיון נוסף ובעוד דקות ספורות אשיב לך תשובה".

לפתע - נשמעים קולות וברקים, מסך של ערפל מיתמר לו - ולפתע, שקט - דומיה.

שלוש דפיקות נשמעות - בהשמעת פסק הדין! הכרוז מכריז: "הלכה כהיטלר יש"ו!" וכל השישה מליון יהודים נכנסים להם לגן עדן... ע"כ.

יש הלכה כר' עקיבא, ויש הלכה כבית הלל, יש הלכה כרמב"ם ויש הלכה כש"ע, ולהבדיל לפחות 6 מליון הבדלות - יש הלכה כהיטלר יש"ו. ודאי שאם אדם חי חיים יהודיים טבעיים, אזי ביום הדין שואלים אותו את כל השאלות הנוקבות: שמירת שבת, כשרות, צניעות וכו', אבל כאן טוען אותו יהודי להקדוש ברוך הוא - "ריבוננו של עולם, היטלר יש"ו הרג אותי לא בגלל מה שעשיתי כיהודי. היטלר יש"ו הרג אותי בגלל מה שאני - רק בגלל שאני יהודי נטו". לכן השיב לו הקדוש ברוך הוא: "כשם שנשפטת בגלל מי שאתה, גם אני שופט אותך בגלל מי

שאתה, ויהודי אתה, בני אתה, מעם סגולה שבחרתי מכל האומות", כמאמר ה' למלאכי נביאו (מלאכי א ב-ג): "אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם אָמַר ה' וְאֶמְרָתֶם בְּמֵה אֶהְבֵּתֶנּוּ הֲלוֹא אֶח עָשׂוּ לְיַעֲקֹב נְאֻם ה' וְאֶהֱבֵ אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עָשׂוּ שְׂנֵאתִי" ... אהבת ישראל עצמית למעלה מטעם ודעת (שפת אמת פורים תרנ"ו ותרס"א; מי מרום פורים עמודים זה, קצו).

וזאת עלינו לדעת כי האנטישמיות בעולם עובדת בשני מישורים: במישור האחד לבטל מה שיהודי עושה כיהודי, כלומר תורה, מצוות ומוסר אלוקי. ובמישור השני - פגיעה בעצם מהותו של יהודי בגלל שהוא יהודי. המישור השני שייך לעמלק, להמן ולממשיכי דרכם - כל מטרתם היא לפגוע בסגולת עמ"י כנציגו הנבחר של הקדוש ברוך הוא, להשמיד, להרוג ולאבד - למה? כי אתה יהודי - אבל מה פשעי? ... אתה יהודי!

כעת נוכל לחזור להמשך הכואב של מיתתו המשונה של ר' חנינא בן תרדיון. בתו של ר' חנינא שואלת בתמיהה, מדוע הם מתעללים בגוף שלו? את העובדה שהם רוצים את תורתו היא הבינה, וכן את הרצון להוציא את נשמתו, אבל מה הם רוצים מגופו? אלא שבאותה שעה מחדש ר' חנינא, שמי שיש לו גוף קדוש גם כששורפים את גופו, יודע שהאותיות ממשיכות

לפרוח. והקלצטורני מבין את אשר המן ניסה להכחיש, שישנו עם אחד ויש להם גוף, והגוף הזה ימשיך להתקיים. וזה הכונה שחייב אינש לבסומי עד דלא ידע, כיון שבפורים האדם מתפכח ומגיע למדרגה שאיננו זקוק עוד לדעת או לשכל, אלא רק לכך שאנו יהודים בגופנו.

ובמתק לשונו של **המהר"ל** (הקדמה לאור חדש מח- מט) שמסביר לנו את מהות יום הפורים במשתה ושמחה: "ויש לפרש כי פורים שבא בשביל שהמן היה עומד לכלותינו מן העולם שלא יהיו נמצאים כלל ואם היה ח"ו המן מכלה ישראל לא הגיעו ישראל לימות המשיח כלל... ומפני כך ימי הפורים הם ימי משתה ושמחה וזהו הנאות הגוף וצריך שיהיה השכרות כ"כ עד שיסולק השכל וכמו שאמרו (מגילה ז): צריך לבסומי בפוריא עד שלא ידע בין ארור המן ובין ברוך מרדכי, כלומר כיון שתקנו ימי הפורים למשתה ושמחה שהוא הנאת הגוף לכך צריכים שיהיו נמשכים לגמרי אחר הנאת הגוף עד שיסולק השכל לגמרי... **והאדם נעשה גופני לגמרי**". ובמקום אחר כתב **המהר"ל** (תפארת ישראל ה): "**אבל אין ביום זה קדושה כלל**" עכ"ל.

לכאורה קיימת סתירה בין דברי המהר"ל "שאין ביום זה קדושה כלל" לבין דבריו של הרב **קוק** (עולת ראייה א עמוד תעו לעשות פורים): "ידענו מדברי חכמים אמתיים שהארת פורים

גדולה למאד וקדושה גדולה מאירה בו בעולם", כלומר יש קדושה רבה בפורים! אלא שבהמשך מבאר הרב קוק את כוונתו: "והנה ההארה הנמשכת ביום הקדוש הזה היא ממש מצד קדושת הגוף הישראלי". כלומר מתגלה היסוד שישראל קדושים בעצמותם, גם ללא תורה ומצוות (דעת תבונות סימן קס ד"ה והנה עוד ענין עיקרי). וכן כתב ר' צדוק (פרי צדיק פורים ג): "שהמן היתה עינו רעה בזה, ולא האמין שנמצא איזה קדושה בעניני הנאת הגוף... ועל זה אמר לו הקדוש ברוך הוא שיעשו עוד מועד חדש ממפלתו. והוא כמו שאמרו (מגילה ז): מיחייב אינש לבסומי בפוריא עד וכו', שדייקא על ידי השכרות בין שלא מדעת נתברר פנימיות קדושת ישראל שגם עניין הנאת אכילה ושתייה שלו הוא בקדושה... ואמרו (עירובין סה:): בשלושה דברים אדם ניכר: בכוסו וכו', והיינו שעל ידי השכרות דייקא כשניטל ממנו הדעת אז ניכר ונתברר ההבדל של קדושת ישראל לעמים. שבישראל גם בעניני הנאות עולם הזה יש בפנימיות קדושה וכמו שאמרו (מגילה יב:): יום השביעי - שבת היה, שישראל אוכלין ושותין, מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות וכו', והיינו שבישראל נתברר על ידי האכילה ושתייה הפנימיות של מכוון שלהם שהוא רק לקדושה שנמצא באכילה ושתייה ועל ידי כן מתחילין בדברי תורה" (ועיי' ישראל קדושים י ל-לא). וכך כותב ר' נתן (ליקוטי הלכות או"ח פורים ב ח) על כך שבפורים אין איסור עשיית מלאכה: "ועל כן פורים

מותר בעשיית מלאכה, ואין בו שום קדושת יום טוב כלל, כי פורים הוא בחינת הארת הקדושה הגבוה מאד מאד, שמגודל עוצם הקדושה אין רואים שם שום קדושה".

ומכאן אנו מוצאים שדברי הרב קוק תואמים להפליא את דברי המהר"ל. המונח 'קדושת הגוף' הקיים בלשונו של הרב קוק זצ"ל אינו קיים בלשונו של המהר"ל, אבל הרעיון אינו זר לו. לכן, כדי לבטאו המהר"ל היה מוכרח לומר אמירה פרדוקסלית: **קדושתו של יום הפורים היא בכך שאין בו קדושה, שמשמעותו, שיש בו קדושת הגוף.** אמנם, עליונה היא קדושת הגוף מקדושת הנשמה, אך אין היא יכולה להתגלות בכל עת, הואיל ויש סכנה שהגוף יחטא. אבל פעם אחת בשנה קדושת הגוף באה לידי ביטוי, אך דווקא בזמן שהאדם שיכור, וכהמשך דברי הרב קוק: "בדברי הרשות, שראוי להשמר מהם בכל הימים, במה שהם מקלי' נוגה שקרובה אל הרע, ביום הקדוש הזה משומרים אנו".

על פי מה שביארנו כעת, נוכל להבין את דברי חז"ל שבפורים קיבלו ישראל את התורה מרצון. כידוע, מעמד נתינת התורה נעשה בכפייה, כנאמר בגמרא: "ויתייצבו בתחתית ההר - אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה

מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן הדור קיבלוה בימי אחשוורוש, דכתיב: קיימו וקיבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר" (שבת פח.).

הראשונים והאחרונים נחלקים על מה היתה הכפייה ומדוע היה צריך לכפות כלל, הרי אמרו ישראל "נעשה ונשמע" ומשמע שקיבלו עליהם מרצון? **התוספות** (שם ד"ה כפה) הסבירו שהיה צריך כפייה כי הקדוש ברוך הוא חשש שמא יחזרו בהם כשיראו האש הגדולה שיצתה אז נשמתם. **במדרש תנחומא** (בראשית סימן ג) פירשו שעם ישראל אמרו "נעשה ונשמע" רק על התורה שבכתב ולא על התורה שבעל פה, כי בתורה שבעל פה יש דקדוקי מצוות שהם עזים וקשים ולכן כפה עליהם ההר כגיגית שיקבלו גם את התורה שבעל פה. **המהר"ל** (תפארת ישראל פרק לב ובהקדמה לאור חדש), מבאר מדוע היה צריך לכפות את ישראל למרות שאמרו "נעשה ונשמע". וזה לשונו: "שלא יאמרו ישראל אנחנו קיבלנו התורה מעצמנו, ואם לא היינו רוצים לא היינו מקבלים את התורה", כלומר, אם התורה היתה ניתנת לנו משום שאמרנו נעשה ונשמע, היה משמע שקבלת התורה תלויה ברצוננו, ואם חס וחלילה לא נרצה העולם יחזור לתוהו (שבת פח.; נדרים לב) ולכן כפה עליהם את ההר כגיגית לומר שהם מוכרחים לקבל התורה, כיון שהתורה של ישראל בה

קיום העולם, אם כן התורה הוא מחויב והכרחי. וכפייה זו פירושה שהקדוש ברוך הוא תובע מאיתנו לקיים את התורה, הוא לא מכריח, ישנה בחירה חופשית ולכן ניתן למחות ולומר שהיינו אנוסים על קבלת התורה. במצב של כפייה - השכל מבין את הטוב שבתורה, אך הגוף והצד החומרי טבעי שבאדם מרגיש שהוא כפוי לכך ולכן הטענת אונס היא מצד הגוף. מאידך מסביר המהר"ל (תפארת ישראל לב; גור אריה יתרו ד"ה שנתלש) שאם רק היינו מוכרחים לתורה, אז זה היה מראה שהתורה אינה שייכת לישראל בעצם, אינה מתאימה לטבעם. ולכן הוא מסביר שהתורה היא הכרח לעולם בעצמותה, אך התורה צריכה להיות בבחינת הטבע של עם ישראל. ולכן בפורים התברר למפרע שהתורה מתאימה לטבע של עם ישראל. ולכן עם ישראל הוסיף מצווה נוספת לתורה שמלמדת שגם שאר המצוות טבעיות לנו.

כעת נבין את המשך דבריו של הרב קוק (עולת ראייה א עמוד תעו 'לעשות פורים'): "כי קיימו וקבלו בו את התורה ברצון, מה שהיה מקודם לכן מודעה רבה לאורייתא וזה האונס לא היה כי אם לגופים, כי הנפשות נהנות מאור העליון, וזהו רצונם וכבודם לקבל עליהן עול תורה ומצוות... אמנם כאשר שחה לעפר נפשם והמן הרע רצה לשלוט בגופם, וכאשר היה ה' להם לישועה נפדה גופם מהכוחות הרעים, ולא נמצא בהם רצון כי

אם בלב אחד לאביהם שבשמים". כלומר, בפורים גם הגוף קיבל את התורה והבין שאין חיים ואין משמעות לגוף בדרך של משתאות אחשורוש והתרבות הגויית אותם ייצגו. לכן, דווקא ביום זה צריך לסלק את השכל, שהוא הכלי לגלות את הקדושה שמעל לטבע, שמעל לגוף. זאת, משום שעניינו של היום לגלות את קדושת הגוף היהודי בתור שכזה, ודווקא את קדושת הגוף הישראלי עצמו (הקדמה לאור חדש מח- מט).

יום כיפורים - כפורים

וכעת נוכל להבין את מאמר התיקוני זוהר (תיקון כא דף נז ב): "פורים אתקריאת על שם יום הכיפורים דעתידין להתענגא ביה ולשנויי ליה מענוי לענג". ואמר על כך רבי בונים מפרשיסחא (קול מבשר ח"ג ב): "משמע מדתלוי יום הכיפורים בפורים, אם כן פורים גדול יותר מיום הכיפורים, ומפני מה? שביום הכיפורים מענה את הגוף, ובפורים מענה את הדעת... ועניין הדעת גדול יותר מעינוי הגוף". ונראה לבאר דבריו על פי יסוד שכתב השם משמואל (בשלח שנת תר"פ) "שכל דבר שאדם מוסר להשם יתברך, זוכה לעומתו לדבר ההוא במעלות הקודש". ונתבארו דבריו לענייננו בדברי אביו בספר נאות הדשא (מבעל האגלי טל והאבני נזר, ח"א עמוד רמד; וכן בשם משמואל פורים עמוד רג) וז"ל: "יום כיפורים - כפורים. צריך להבין, מי נתלה במי? קטן נתלה בגדול, ואם כן במה גדול פורים מיום

הכיפורים? אך יש לומר, שאם אדם עושה מצוה ויש לו היזק מחמתה, הקדוש ברוך הוא ממלא היזקו, וביום הכיפורים ההיזק הוא שנתמעט הדם והחלב מחמת התענית דהיא מצות היום, ובשכר זה הקדוש ברוך הוא ממלא החסרון בחלב ודם. אבל ביום הפורים המצוה לשתות עד דלא ידע, נמצא שההיזק הוא בדעת, והשכר הוא בדעת". כלומר ביום הפורים אנו זוכים לקבל מהקדוש ברוך הוא דעת. ומסביר הרב קוק (עולת ראייה ח"א עמוד רעח מהדורת גולדשמידט תשע"ה): "גדר הדעת הוא להשתמש בכל דבר, גם השפל שבתשמישים, לתכלית המעלה", כלומר, הדעת מצליחה לרומם את הנמוך (כוזרי א סח-סט; אורות התורה ג ח; תחילת אמונה ובטחון לחז"א). ועל כך אמרו חז"ל (ברכות סג): איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה? בכל דרכיך דעהו", כלומר, בכל דבר שאתה עושה בחיים, שם - דע את ה'! (מוסר אביך ב ב) ואותה הדעת העליונה היא זאת שמגלה לנו שגם בגוף, באכילה ובשתיה ושאר ענייני החול שהם נמוכים, אפשר לדעת בהם את ה', ובנוסף היא מזכה אותנו בגופניות טהורה יותר, אשרי העם יודעי א-להיו.

עד דלא ידע

בעומק העניין מבאר לנו השל"ה הקדוש (תושב"כ תצוה לא עמוד תב הוצאת יד רמ"ה; ועיי' דברי סופרים לח עמודים 270-272; מחשבות חרוץ יד יג) שיום הכיפורים הוא יום של מחיקת החומר, יום של כפרה

ומחיקת הקליפה והתגברות על הסיטרא אחרא (עי' זוה"ק תרומה דף קכח ב). לעומת זאת פורים הוא יום של העלאת החומר (עי' עולת ראייה ח"א עמוד תלז), הפיכת הקליפה לקדושה ולכן פורים עליון מיום הכיפורים. וממשיך לבאר שפורים הוא בסוד "מלאך רע עונה אמן ונכנס בזה בקדושה" וכן המן שהוא סוד החלבנה שבקטורת (המן = חלבנה = גימטריא 95), שמצד עצמה היא מסריחה, אך כשהיא מעורבת בקטורת עם שאר הסממנים תכונתה מתהפכת והיא מוסיפה ריח טוב בקטורת. וזהו שאמרו בגמרא (גיטין נז): "מבני בניו של המן לימדו תורה בבני ברק", בסוד הפיכת הרע לטוב. וסוד התיקון של עמלק לעתיד לבוא (מידות הראיה אהבה ו; עולת ראייה א עמודים תלט - תמ) נרמז בשמו של מרדכי הרומז לקטורת, כדרשת הגמרא (חולין קלט): "מרדכי מן התורה מנין? 'מר דרור', מתרגמינן מירא דכי"א, שהוא מבטל את החלבנה והופכה לטוב.

לאחר שראינו שסגולת יום הפורים הוא יום של "נהפוך הוא" והאדם מתרומם למעלה מעולם הפירוד של 'ארור המן וברוך מרדכי' והכל מתרומם לשורש שבו 'הארור המן' שייך גם הוא להנהגה האלוקית, נבין את דברי השל"ה הקדוש (תושב"כ תצוה יז עמוד שצה הוצאת יד רמ"ה): "אמרו רבותינו ז"ל (עירובין סה): המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו. סוד המאמר, אשר מצד היין רוח לבשה בו לעורר בסוד 'יין המשומר', ותצלח עליו רוח ה'

מתוך שמחה, ואז מתפשט מן הגשמיות ומתלבשת ברוחניות, והוא דבוק למעלה למעלה, ואז יש בו מדעת קונו... ועוד צריך להקדים הקדמה קטנה אשר בארתי במקום אחר (חיי שרה י), כי גם סוד הקליפה למעלה בשורשה היא קודש, רק למטה הם נפרדים... והוא צריך לבסומי (מגילה ז), שידבק למעלה למעלה מהשורש אשר שם ארור המן וברוך מרדכי. וזהו סוד מאמרם במסכת מגילה (ז): רבה שחטיה לרבי זירא בסעודת היין, רצה לומר, הפשט החומר כעניין ישראל בהר סיני, כי נכנס עמו תוך השגה גדולה". מלמדנו השל"ה הקדוש סוד עמוק המתגלה בחג הפורים, ההתבסמות בפורים היא מסוד 'המתפתה ביינו', הקדוש ברוך הוא מפתה אותנו כל הזמן לגלות את היין המשומר' שבנשמותינו, להוציא מתוכינו את הטמון בנו, ואנו נקראים להיפתח לפיתוי הזה, שהרי "כל המתפתה יש בו מדעת קונו" והנביא אומר (ירמיה כ ז): "פתיתני ה' ואפת" (מחשבות חרוץ יט מד; רסיסי לילה נג יא). וכך מתפרש (בנוסף לפשט) המעשה שרבה שחט את רבי זירא בסעודת פורים. הוא לא שחטו בסכין, אלא הוא 'שחט' את גופו, כלומר הפשיט אותו מגופניותו וגשמיותו וגילה את הטמון בפנימיותו. והם הם הדברים שלמדנו מדברי המהר"ל והרב קוק על קדושת הגוף ופנימיות ישראל הדבוקה בה' שמתבררת ומתגלה ביום הפורים (ועי' רסיסי לילה כ א וד; רסיסי לילה נח כא; רסיסי לילה מט ה; דברי סופרים לג; דובר צדק נר המצוות נז; מחשבות חרוץ יז כא-כב).

זאת תורת העולה

סוף דבר, נוכחנו לראות את אהבת ה' לישראל למעלה מטעם ודעת, ואף בתקופת הגלות הקשה השגחת ה' אינה רק בעולמות העליונים אלא גם בעולם התחתון ופועלת בו בהסתר, והשגחה זו בא לידי ביטוי בעונשם של הרשעים במגילה במידה כנגד מידה בבחינת "ונהפוך הוא". בנוסף למדנו על גילוי פנימיות ישראל ודבקותם בה' המתגלה לנו בפורים ומתוך כך קבלת התורה מעומק ליבם, והאחדות שמובילה בהמשך לבניין בית המקדש השני. ויסוד זה צריכין אנו לקחת איתנו כצידה לדרך להמשך השנה, לראות בעין טובה את "רבבות עמך בית ישראל" המקוים בעומק לבבם לישועת ה' בקרוב.